

DOI: 10.5281/zenodo.22774605 · UDC: 616.1/.8-084:614.2(478-21)

REALIZAREA PLANULUI TERITORIAL DE PREVENIRE A BOLILOR NETRANSMISIBILE PENTRU ANII 2024–2027 ÎN RAIONUL CĂUȘENI

IMPLEMENTATION OF THE TERRITORIAL PLAN FOR THE PREVENTION OF NON-COMMUNICABLE DISEASES FOR THE YEARS 2024–2027 IN CAUSENI DISTRICT

Andrei Kazaciok

Centrul de Sănătate Publică Căușeni, Agenția Națională pentru Sănătate Publică, Căușeni, Republica Moldova

REZUMAT

Obiective. Evaluarea nivelului de implementare a Planului teritorial de acțiuni pentru prevenirea și controlul bolilor netransmisibile (BNT) în raionul Căușeni, în perioada 2024–2025.

Materiale și metode. A fost realizată o analiză descriptivă a documentelor de politici publice, a Planului teritorial aprobat în anul 2024, a rapoartelor de monitorizare și a datelor statistice teritoriale privind bolile netransmisibile și activitățile de prevenire.

Rezultate. Planul teritorial este structurat în trei obiective generale și 38 de acțiuni. În perioada evaluată au fost realizate activități de colaborare intersectorială, actualizarea profilului de sănătate al raionului, instruirea și informarea populației, evenimente comunitare de promovare a sănătății, monitorizarea aplicării intervențiilor esențiale pentru BNT și activități de screening. Gradul global de realizare a Planului a fost de 71%, calculat ca pondere a acțiunilor realizate din numărul total de 38 de acțiuni planificate.

Concluzii. Implementarea Planului teritorial a permis desfășurarea unor intervenții multisectoriale pentru prevenirea și controlul BNT la nivel raional, cu un grad global de realizare de 71% în perioada evaluată.

Cuvinte-cheie: boli netransmisibile, prevenire, control, plan teritorial, sănătate publică

ABSTRACT

Objectives. To assess the implementation of the Territorial Action Plan for the prevention and control of noncommunicable diseases (NCD) in Căușeni District during 2024–2025.

Materials and methods. A descriptive analysis was performed using public policy documents, the Territorial Plan approved in 2024, monitoring reports, and territorial statistical data on noncommunicable diseases and prevention activities.

Results. The Territorial Plan comprises three general objectives and 38 actions. During the assessed period, activities included intersectoral collaboration, updating the district health profile, population education and information, community health-promotion events, monitoring of essential NCD interventions, and screening activities. The overall implementation level was 71%, calculated as the proportion of completed actions out of the 38 actions planned.

Conclusions. Implementation of the Territorial Plan supported multisectoral interventions for NCD prevention and control at district level, with an overall implementation level of 71% during the assessed period.

Keywords: noncommunicable diseases, prevention, control, territorial plan, public health

Introducere

Bolile netransmisibile (BNT) reprezintă în prezent principala cauză de deces și dizabilitate la nivel global, fiind responsabile pentru aproximativ opt din zece decese (74%). Peste 86% din decesele cauzate de BNT sunt prezentate în manuscris ca decese premature (până la vârsta de 70 de ani).

În absența unor măsuri eficiente, numărul deceselor cauzate de BNT ar putea ajunge la 52 de milioane anual până în 2030, comparativ cu aproximativ 41 de milioane de decese anual în prezent.

În Republica Moldova, circa nouă decese din zece (88%) sunt atribuite bolilor netransmisibile. În anul 2024, cele mai multe decese au fost determinate de bolile aparatului

circulator (57,5%), urmate de cancer (17,6%), bolile cronice ale aparatului digestiv (8,1%), bolile cronice ale aparatului respirator (5,0%) și diabetul zaharat (1,2%).

În Regiunea Europeană, unul din cinci bărbați și una din zece femei decedează prematur din cauza BNT. Pierderile de productivitate asociate acestor decese evitabile sunt estimate la peste 514,5 miliarde de dolari anual. De asemenea, cheltuielile pentru îngrijirile medicale asociate BNT sunt estimate la aproximativ 115 miliarde de euro, reprezentând circa 0,8% din PIB-ul anual al UE.

În raionul Căușeni, mortalitatea prin bolile aparatului circulator a crescut de la 885,7 cazuri la 100 000 de locuitori

în anul 2020 la 938,5 cazuri la 100 000 de locuitori în anul 2022. Ulterior, s-a înregistrat o scădere, până la 881,0 cazuri la 100 000 de locuitori în anul 2023 și 863,2 cazuri la 100 000 de locuitori în anul 2024. Astfel, în anul 2024 au fost înregistrate cu 22,5 cazuri la 100 000 de locuitori mai puține decât în anul 2020.

Este important de menționat că până la 80% dintre decesele premature provocate de bolile cardiovasculare pot fi prevenite prin controale medicale regulate, screening precoce, alimentație echilibrată, reducerea consumului de sare, zahăr și grăsimi trans, activitate fizică și renunțarea la fumat.

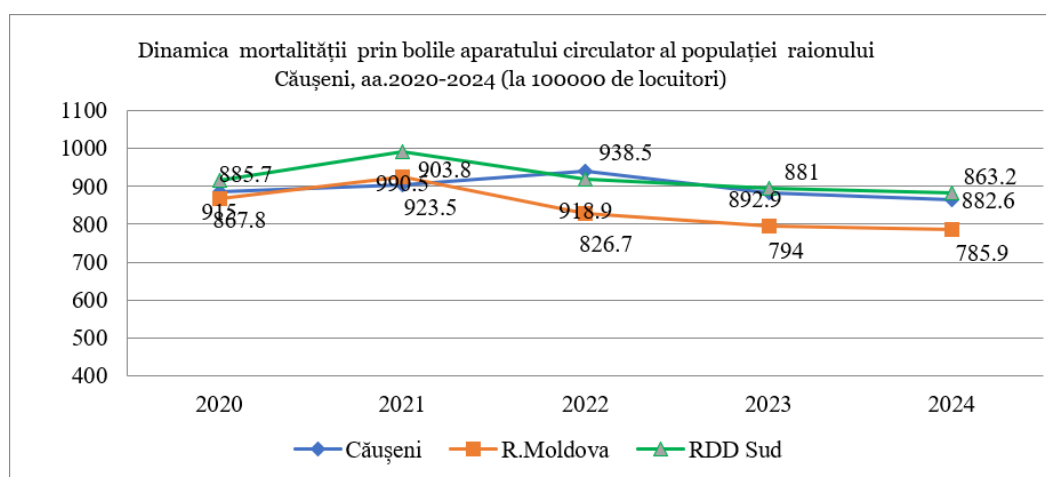

Figura 1. Dinamica mortalității prin bolile aparatului circulator în populația raionului Căușeni, 2020–2024 (cazuri la 100 000 de locuitori)

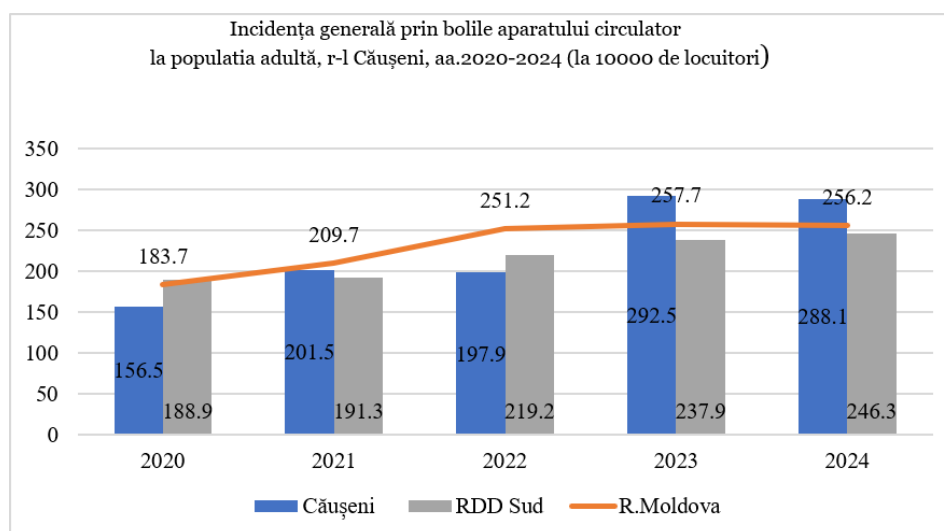

Figura 2. Incidența generală a bolilor aparatului circulator în populația adultă a raionului Căușeni, 2020–2024 (cazuri la 10 000 de locuitori)

Incidența hipertensiunii arteriale în populația adultă a raionului Căușeni prezintă variații, cu o tendință generală de creștere. În anul 2024 au fost înregistrate 216,2 cazuri la 10 000 de locuitori, cu 86,3 cazuri la 10 000 de locuitori mai mult decât în anul 2020 (129,9 cazuri la 10 000 de locuitori).

Cadrul normativ și metodologic pentru elaborarea și

implementarea Planului teritorial a inclus următoarele documente:

Hotărârea Guvernului nr. 129 din 15.03.2023 privind aprobarea Programului național de prevenire și control al bolilor netransmisibile prioritare în Republica Moldova pentru anii 2023–2027, care, la pct. 2, recomandă consiliilor

raionale să elaboreze, să aprobe și să asigure realizarea planurilor teritoriale de acțiuni pentru prevenirea și controlul bolilor netransmisibile prioritare;

Ordinul Ministerului Sănătății nr. 1095 din 08.12.2023 privind implementarea Hotărârii Guvernului nr. 129/2023;

Ghidul pentru elaborarea Planului teritorial de acțiuni pentru implementarea Programului național de prevenire și control al bolilor netransmisibile prioritare în Republica Moldova pentru anii 2023–2027, elaborat de Agenția Națională pentru Sănătate Publică în sprijinul specialiștilor implicați în elaborarea planurilor teritoriale și aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății nr. 885/2024.

În baza acestui cadru, prin Decizia Consiliului raional Căușeni nr. 4/17 din 16.08.2024 a fost aprobat Planul teritorial de acțiuni pentru anii 2024–2027 privind implementarea Programului național de prevenire și control al BNT pentru anii 2023–2027.

Scopul lucrării. Evaluarea nivelului de implementare a Planului teritorial de acțiuni pentru prevenirea și controlul bolilor netransmisibile în raionul Căușeni, în perioada 2024–2025.

Materiale și metode

A fost realizată o analiză descriptivă a implementării Planului teritorial de acțiuni pentru prevenirea și controlul bolilor netransmisibile în raionul Căușeni în perioada 2024–2025. Au fost analizate actele normative naționale, documentele de politici publice în domeniul prevenirii și controlului BNT, Planul teritorial aprobat prin Decizia Consiliului raional Căușeni nr. 4/17 din 16.08.2024, rapoartele de monitorizare a activităților și datele statistice teritoriale prezentate în scris. Planul cuprinde 38 de acțiuni grupate în trei obiective generale. Indicatorii au

fost sintetizați descriptiv prin valori absolute, ponderi și rate. Gradul global de realizare a Planului a fost calculat prin număratoarea simplă a acțiunilor realizate raportată la numărul total de 38 de acțiuni planificate, conform formulei: $(\text{numărul acțiunilor realizate} / 38) \times 100$.

Rezultate și discuții

La nivelul raionului Căușeni, Programul național este implementat prin intermediul Planului teritorial, structurat în trei obiective generale (din cele patru obiective naționale) și 38 de acțiuni, care reflectă abordarea integrată a prevenirii și controlului bolilor netransmisibile, după cum urmează:

Obiectivul general 1. Consolidarea mecanismului de coordonare și elaborarea unor politici informate de dovezi în diferite sectoare, pentru accelerarea răspunsului național privind prevenirea și controlul BNT.

Pentru consolidarea colaborării intersectoriale și dezvoltarea capacităților echipelor multidisciplinare la nivel teritorial, în perioada 2024–2025 au fost implementate mai multe activități cu sprijinul proiectului „Viața Sănătoasă”. Au fost realizate proiecte comunitare de promovare a sănătății, prevenire și monitorizare a bolilor netransmisibile, precum și de sprijin pentru persoanele cu BNT și necesități complexe din satele Tănătari și Cărnățeni. Colaborarea intersectorială a fost intensificată prin Consiliul Teritorial de Sănătate Publică, care reprezintă o platformă comună pentru discutarea principalelor probleme de sănătate publică la nivel teritorial. Participarea reprezentantului APL de nivelul II la ședințele Consiliului facilitează discutarea și soluționarea operativă a problemelor de sănătate publică. Anual, în cadrul Consiliului Teritorial sunt analizate rezultatele implementării Planului teritorial de acțiuni pentru anii 2024–2027.

Consiliul teritorial de Sănătate Publică

Profilul de sănătate al raionului Căușeni constituie o resursă strategică pentru planificarea bazată pe dovezi. În anul 2025, cu sprijinul direct al proiectului „Viața Sănătoasă”, a fost actualizată baza de date statistice privind starea de sănătate și bunăstarea populației, precum și factorii determinanți ai acestora la nivel teritorial, pentru perioada 2020–2024. Au fost identificate problemele de sănătate și stabilite direcțiile prioritare de acțiune pentru îmbunătățirea sănătății populației.

Pe baza profilului de sănătate actualizat a fost elaborat și pus în aplicare Planul de acțiuni pentru prevenirea BNT și promovarea sănătății. Printre rezultatele raportate se numără:

- consolidarea colaborării intersectoriale între Centrul de Sănătate Publică Căușeni, asistența medicală primară, asistența socială, instituțiile din domeniul educației, APL și alți parteneri locali;
- îmbunătățirea cunoștințelor și percepțiilor persoanelor adulte din grupurile de risc privind factorii de risc pentru hipertensiunea arterială și diabetul zaharat, precum și beneficiile adoptării unui mod de viață sănătos (230 de persoane instruite în cadrul a 10 ateliere);
- dezvoltarea capacităților echipei locale privind organizarea evenimentelor publice destinate creșterii nivelului de alfabetizare în sănătate (203 persoane examinate: 65 de bărbați și 138 de femei).

Sala (Școala) de promovare a sănătății din cadrul direcției a constituit, în ultimii doi ani, un instrument de promovare a sănătății și prevenire a BNT. Prin intermediul acesteia au fost instruite aproximativ 2 150 de persoane cu risc de BNT, inclusiv angajați ai instituțiilor medicale și educaționale.

Au fost realizate activități de reducere a consumului de tutun și a expunerii la fumul de tutun, în conformitate cu actele legislative și normative în vigoare în domeniul controlului tutunului, fiind elaborate 10 rapoarte semestriale privind realizarea activităților.

Obiectivul general 3. Consolidarea capacităților sistemului de sănătate pentru managementul integrat al BNT și al factorilor de risc asociați, astfel încât ponderea persoanelor eligibile care urmează tratament medicamentos și beneficiază

Obiectivul general 2. Prevenirea BNT și reducerea factorilor de risc comportamentali și de mediu prin crearea unor medii favorabile promovării sănătății, astfel încât ponderea persoanelor cu trei sau mai mulți factori de risc pentru BNT să se reducă de la 31,8% în 2021 la 27% în 2027.

Alfabetizarea în sănătate și informarea populației privind reducerea factorilor de risc pentru BNT și promovarea unui mod de viață sănătos.

Prin intermediul rețelei sociale Facebook au fost informate 1 860 de persoane.

În anul 2025, activitățile de informare a populației privind factorii de risc pentru BNT și promovarea unui mod de viață sănătos au inclus participarea la trei evenimente comunitare:

- Ziua Mondială de prevenire a hipertensiunii arteriale (mai);
- Ziua Internațională a Familiei (iunie);
- Săptămâna Globală de Acțiune privind BNT (septembrie).

Acțiunile comune au inclus activități de informare, promovarea activității fizice, flashmoburi, distribuirea materialelor informaționale, precum și măsurarea tensiunii arteriale și a glicemiei persoanelor interesate.

de consiliere pentru prevenirea infarctului miocardic și a accidentului vascular cerebral să crească de la 55,9% în 2021 la 60% în 2027.

- Implementarea la nivel teritorial a pachetului de intervenții esențiale pentru bolile cronice (PEN) în asistența medicală primară – două rapoarte de audit intern privind PEN.

- Monitorizarea aplicării protocoalelor pentru asigurarea calității serviciilor acordate pacienților cu BNT – două rapoarte elaborate în perioada 2024–2025.

- Realizarea activităților de prevenire și control al cancerului, conform Programului teritorial de control al cancerului pentru anii 2017–2025 – șapte rapoarte anuale de monitorizare elaborate.

- Asigurarea populației din grupurile-țintă prestabilite cu

programe de screening pentru cancer, boli cardiovasculare, diabet zaharat, suprapondere/obezitate și alte categorii prevăzute de programele aplicabile.

- Persoane examinate prin programele de screening: 82 761.

- Persoane cu suspiciune de boală identificate: 1 866.

- Au fost realizate opt instruirii tematice pentru cadre didactice și specialiști din domeniul sănătății privind prevenirea, depistarea precoce, diagnosticul și tratamentul BNT, inclusiv comunicarea și schimbarea comportamentală, cu sprijinul Trimbos Moldova (MENSANA), organizație locală a Institutului de Sănătate Mintală și Adicții TRIMBOS din Țările de Jos și implementator al proiectului „Suport pentru reforma serviciilor de sănătate mintală în Moldova”, finanțat de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare.

Concluzii

- Implementarea Programului național la nivelul raionului Căușeni se realizează prin Planul teritorial, structurat în trei obiective generale și 38 de acțiuni. Pentru perioada evaluată, gradul global de realizare a Planului a fost de 71%, calculat ca pondere a acțiunilor realizate din numărul total de acțiuni planificate.

- Continuarea implementării acțiunilor planificate poate contribui la atingerea obiectivelor naționale de reducere a mortalității premature prin boli netransmisibile și la realizarea Țintelor Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”.

Bibliografie

1. Legea nr. 411/1995 privind ocrotirea sănătății.
2. Legea nr. 10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice.
3. Legea nr. 315 din 17.11.2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”.
4. Hotărârea Guvernului nr. 129 din 15.03.2023 cu privire la aprobarea Programului național de prevenire și control al bolilor netransmisibile prioritare în Republica Moldova pentru anii 2023–2027.
5. Ordinul Ministerului Sănătății nr. 1095 din 08.12.2023 privind implementarea Hotărârii Guvernului nr. 129/2023.
6. Ghidul pentru elaborarea Planului teritorial de acțiuni pentru implementarea Programului național de prevenire și control al bolilor netransmisibile prioritare în Republica Moldova pentru anii 2023–2027, elaborat de Agenția Națională pentru Sănătate Publică.
7. Planul teritorial de acțiuni pentru anii 2024–2027 privind implementarea Programului național de prevenire și control al BNT pentru anii 2023–2027, aprobat prin Decizia Consiliului raional Căușeni nr. 4/17 din 16.08.2024.

Recepționat – 01.08.2026, Acceptat pentru publicare – 15.09.2026

Autor corespondent: Andrei Kazaciok, andrei.kazaciok@ansp.gov.md

Declarația de conflict de interese: Autorul declară că nu există conflicte de interese.

Declarația de finanțare: Studiul nu a beneficiat de finanțare externă specifică.

Declarația de etică: Studiul s-a bazat pe analiza documentelor de politici publice, a rapoartelor de monitorizare și a datelor statistice/administrative agregate și neidentificabile și nu a implicat recrutarea participanților sau prelucrarea datelor individuale identificabile. În aceste condiții, evaluarea de către un comitet de etică nu a fost necesară.

Contribuția autorilor: Andrei Kazaciok – conceptualizarea, colectarea și analiza informațiilor, redactarea versiunii inițiale, revizuirea și aprobarea versiunii finale.

Citare: Kazaciok A. Realizarea planului teritorial de prevenire a bolilor netransmisibile pentru anii 2024–2027 în raionul Căușeni [Implementation of the territorial plan for the prevention of non-communicable diseases for the years 2024–2027 in Causeni district]. *Arta Medica*. 2026;100(3):e2026337. doi: 10.5281/zenodo.22774605